Bohusläns museum
RAPPORT 2024:30

Schaktövervakning på Kålgårdsbergsgatan

Arkeologisk schaktningsövervakning
L1967:8421 (RAÄ Uddevalla 191:1)
Stadskärnan 1:173
Uddevalla socken, Uddevalla kommun
Andreas Widerberg

BOHUSLÄNS MUSEUM

Bohusläns museum
RAPPORT 2024:30

Schaktövervakning på Kålgårdsbergsgatan

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1967:8421 (RAÄ Uddevalla 191:1)

Stadskärnan 1:173

Uddevalla socken, Uddevalla kommun

Andreas Widerberg

BOHUSLÄNS
MUSEUM

Bohusläns museum
Museigatan 1
Box 403
451 19 Uddevalla
tel 0522-65 65 00
info@bohuslansmuseum.se
www.bohuslansmuseum.se

ISSN 1650-3368
Författare Andreas Widerberg
Redaktör rapportserie Magnus Rolöf
Grafisk form Lisa K Larsson
Layout och teknisk redigering Joakim Åberg
Omslagsbild Foto av Andreas Widerberg, Bohusläns museum. Bilden visar den påträffade husgrunden och tunnan.
Upphovsrätt Om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. http://creativecommons.org
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Innehåll

Sammanfattning 6
Bakgrund 6
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 6
Undersökningsområdet 6
Landskap 6
Lämningsbild 6
Historiskt källmaterial 6
Arkeologi i området 8
Genomförande 9
Resultat 9
Kommentar 13
Referenser 14
Tekniska och administrativa uppgifter 16
Bilagor 17

Figur 1. Karta med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:40 000.

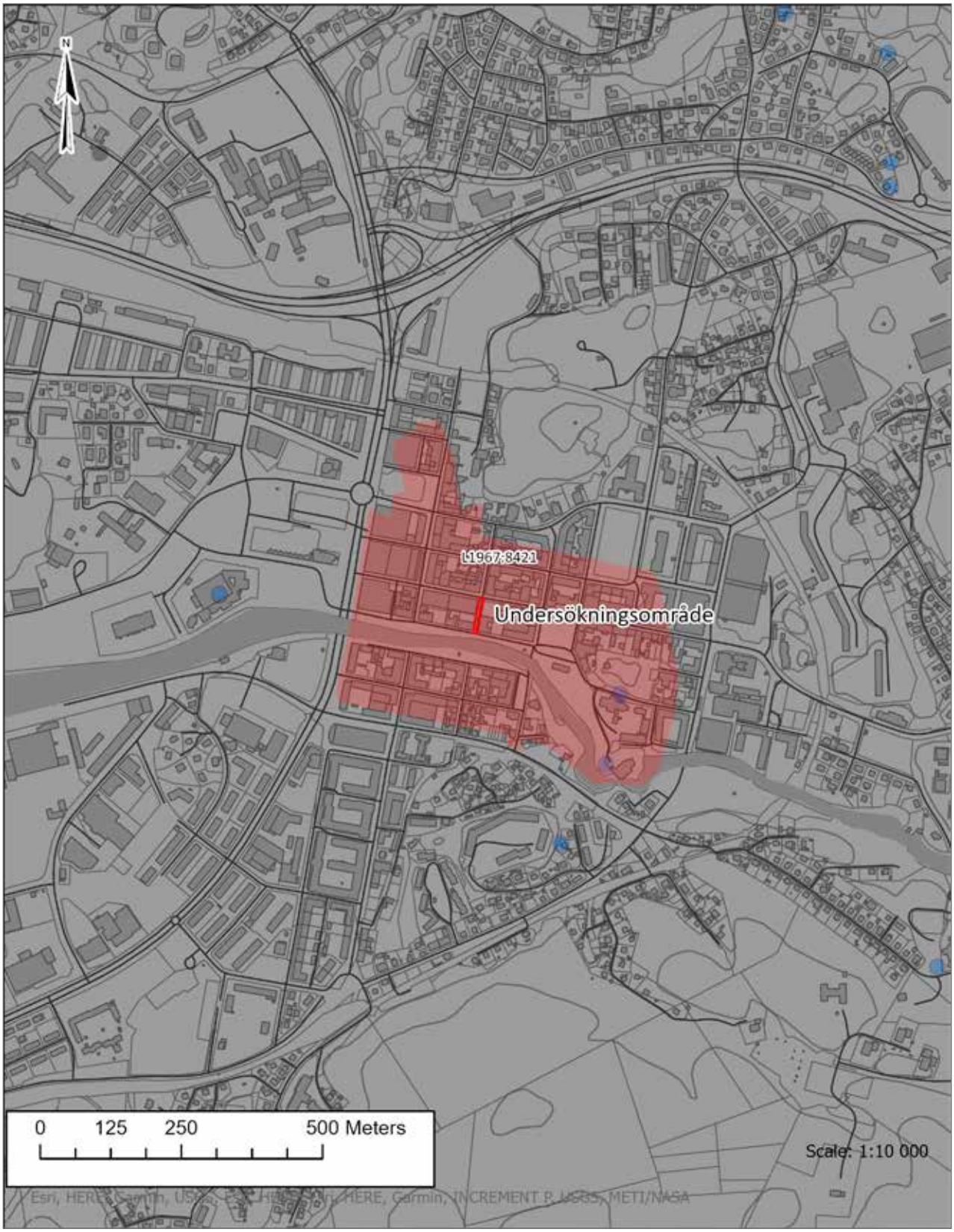

Figur 2. Översikt över undersökningsområdet med närliggande lämningar markerade. Skala 1:10 000.

Sammanfattning

Bohusläns museum har med anledning av byte av befintlig dagvattenledning genomfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom stadslager LI1967:8421, på södra delen av Kålgårdsbergsgatan. Undersökningen utfördes enligt beslut av Länsstyrelsen Västra Götaland (diarienummer 431-22844-2022) och ägde rum mellan juni och oktober 2022.

Schaktningsarbetet skedde i befintliga schakt vilket gjorde att bevarade kontexter framför allt påträffades i profilerna. En längre sträcka med flera flislager kunde observeras i den västra profilen men inga fynd fanns i anslutning till dessa. I den östra profilen, i höjd med fastigheten Åberg 16, påträffades en husgrund i form av en stenmur och en rustbädd, samt en nedgrävd tunna. Det begränsade fyndmaterialet och historiska kartor pekar mot en datering till första hälften av 1700-talet.

Bakgrund

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

En löpande schaktningsövervakning genomfördes mellan juni och oktober 2022 på södra delen av Kålgårdsbergsgatan inom stadslager LI1967:8421, Stadskärnan 1:173, Uddevalla (figur 1 och 2). Schaktningsövervakningen föranleddes av att befintlig dagvattenledning skulle bytas ut och utfördes enligt beslut av Länsstyrelsen (dnr 431-22844-2022). Kostnadsansvarig har varit Uddevalla Vatten AB.

Syftet med undersökningen var att beskriva fornlämningens utbredning och på ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera bevarade arkeologiska kontexter.

Undersökningsområdet

Schaktets djup beräknades på förhand nedgå till 2–2,5 meter i norr och 2,5–3,0 meter i söder (figur 3). Befintliga ledningar gick dock något djupare varför maxdjupet istället nådde mellan tre och fyra meter för större delen av ytan. Två mindre utvidgningar gjordes mot fastigheten Åberg 16 samt fastigheten Bagge 1.

Landskap

Området kring Uddevalla har haft en helt annan strandlinje än vad man kan se idag. När staden anlades vid 1500-talets början låg Bäveåns mynning där man idag kan se Hanssons bro, och där utanför började Byfjorden. Skansberget sköt ut som en havsomsluten udde i fjorden. Öster om berget gick strandkanten i en båge norrut mot nuvarande Strömstadsvägen (Kristiansson 1951).

Utifrån tidigare arkeologiska undersökningar kan man se att de idag branta kajerna längs Bäveån förr snarare var en sluttande slänt ned mot vattnet. Genom åren har man fyllt på med rester från hushåll, bränder och rasering. Staden har haft en lutning ned mot ån ända från nuvarande Kungstorgets norra delar.

Lämningsbild

Fornlämningen Uddevalla RAÄ 191:1(LI1967:8421) utgörs av stadslager från den i historisk tid kända staden Uddevalla vid Bäveåns mynning i Byfjorden. Den består av kulturlager inom ett cirka 600 × 340–400 meter stort område, ytan uppgår 2023 till drygt 22 hektar.

Fornlämningens utbredning baseras på en byråmässig avgränsning år 1980 (Hasselmo 1980). Fornlämningen omfattar därmed i stort sett området innanför Västerlånggatan/Göteborgsvägen–Lagerbergsgatan–Östergatan–Asplundsgatan, frånsett vissa justeringar av fornlämningens begränsning som gjorts i nordväst (fastigheten Sundberg).

Området överensstämmer i stora drag med den äldsta stadsplanen över staden från år 1690. Landsvägen har vid nuvarande Uddevalla centrum korsat Bäveån, där en bro omnämns redan på 1300-talet. Topografin är kuperad, med en lutning från torgytan ned mot ån, medan det närmre åmynningen är relativt flackt. Detta flacka, låglänta parti har ofta drabbats av översvämningar (Hasselmo 1980:8ff, 37). Naturgeografiskt är den historiska stadsplanen inpassad längs båda sidor av Bäveån, mellan sista strömfallet (Strömberget) och åmynningen. Bebyggelsen har begränsats av den omslutande höglänta bergsterrängen.

Bäveån var tidigt av stor betydelse som fiskevatten och området vid Byfjorden utgjorde en knutpunkt för handel längs kusten och mellan Västerhavet och Vänerlandskapen.

Historiskt källmaterial

Omständigheterna kring Uddevallas uppkomst och tidigaste etablering är dåligt kända och baseras endast på ett magert skriftligt källmaterial.

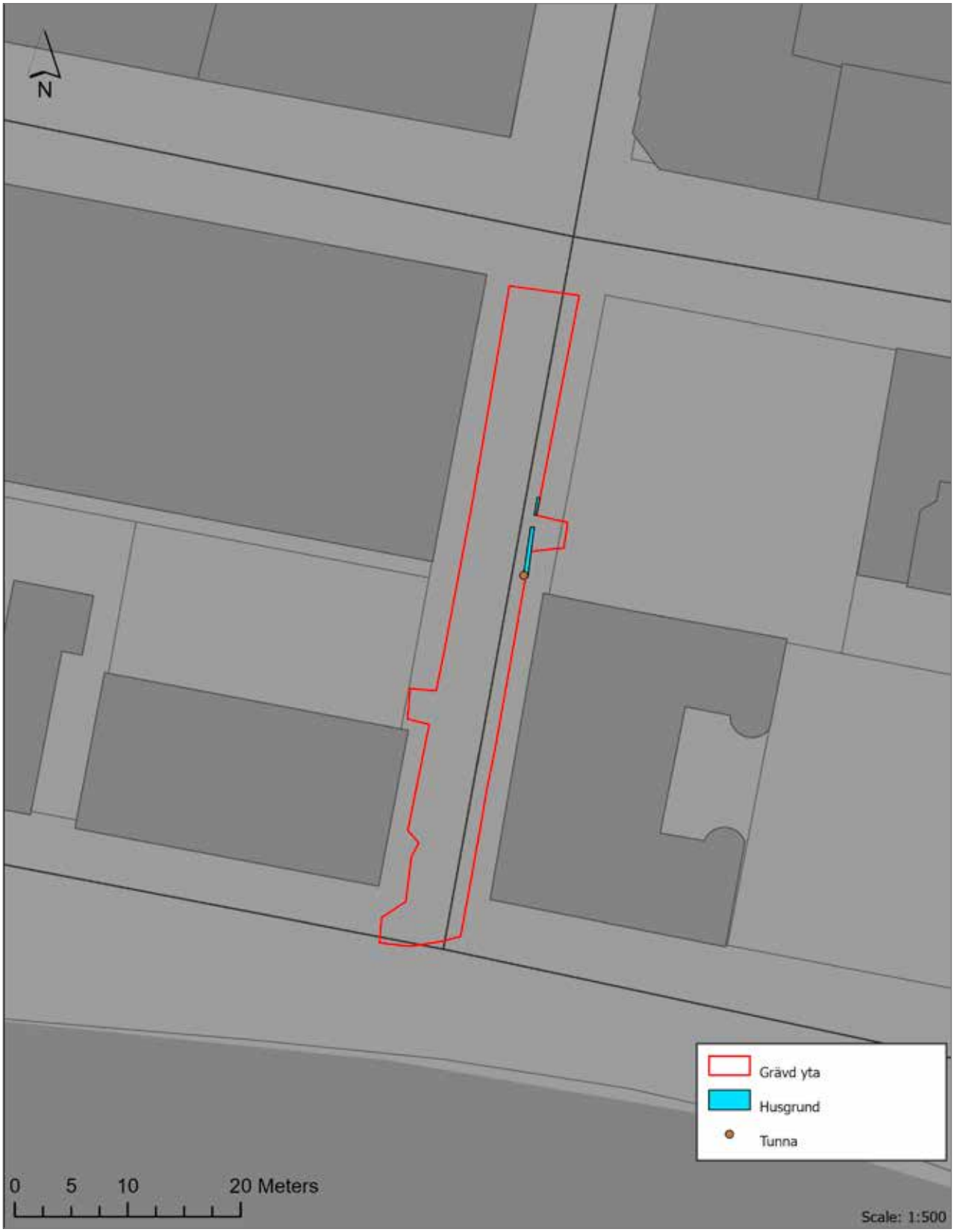

Figur 3. Översikt över schaktet med den påträffade husgrunden (S3 och S5) samt tunnan (S7) markerade. Skala 1:500.

Uddevalla omnämns för första gången som stad år 1495, i ett dokument undertecknat av rådmän. Bland dessa finns stadens senmedeltida borgmästare och dess byfogde. När Uddevalla 1498 får sina stadsprivilegier finns förmodligen redan en stadsbebyggelse, och det ska snarare ses som att den danska kungamakten bekräftar dess rättigheter. Exakt var staden ursprungligen låg är omtvistat (till exempel Hörman 1926; Kristiansson 1951; Hellman 1967; Brycker 1976, 1977, 1978). En dominerande uppfattning är att den låg vid Kasenabben, inom det moderna hamnområdet, där staden växte fram ur en marknadsplats. En konkurrerande uppfattning är dock att marknadsplatsen existerat parallellt med staden.

Ortnamnet Oddevall pekar emellertid mot att dagens läge inte varit det ursprungliga, då det snarare antyder att den låg på öppen, slät mark, en (betes-)vall, på en udde (Lindstam 1966:144). Oslobiskopen Jens Nilssøn anger i slutet av 1500-talet att Uddevalla grundades på den plats som sedermera kom att kallas Kasenabben. Han skriver också att »*den aadde, som kallis Oddeuald, huor aff byen haffuer sit naffn*« (Nielsen 1885: 143, 498).

Det skriftliga och arkeologiska källmaterialet tyder på att det nuvarande Uddevalla var en nybyggarstad under 1500-talet. Detta motsägs dock av det redan under följande århundraden finns en levande tradition om stadens höga ålder (Nielsen 1885: 146; Kristiansson 1951: 60, 67).

Sammantaget är det troligaste att det funnits en äldre marknadsplats vid Kasenabben, kallad Oddevold, som sedan utvecklas till en stad under senmedeltiden. Bilden förstärks avsevärt av ett kungligt brev daterat 1568, som omtalar att uddevallaborna har rättigheter att »*der som de nu bo, ligesom de gjorden Tid, de boede i Oddewald, og naar Gud vil det kommer till en bestandig Fred, da skulle forenævnde vore Undersaatter igjen flytte till det Sted at bygge, som de tilforn boede of Oddevald by stod*«. I ett något äldre kungligt privilegiebrev, från 1537, gör man dessutom upprepande gånger skillnad på Oddewald och meniga Oddewalds by (Kristiansson 1951: 86, 89). Uppenbarligen har flytten inte varit definitiv och bebyggelsen på båda platserna har fortlevt parallellt under en tid, vilket inte var ovanligt för tidigmoderna städer.

Kvarnar i Strömfallet, äldst kallat Spangefoss, omtalas för första gången år 1500. Senare under samma århundrade omnämns flertalet mjölkvarnar och timmersågar uppströms i Bäveån. Bron Spången omnämns redan i Røde Bog år 1388 och låg vid Strömfallet. I slutet av 1500-talet fanns vid platsen två kvarnar (Nielsen 1885:145) som utökats till fyra kvarnar och en såg hundra år senare, då den första stadskartan upprättades. 1690 års karta visar även bro strax söder om nuvarande Kungstorget.

Den äldsta schematiska kartan över Uddevalla är daterad 1658. Mer detaljerade kartor finns bevarade från 1690. Det framgår att merparten av bebyggelsen låg norr om Bäveån. Ytterligare kartmaterial finns från 1696, 1709 (?), 1750 och 1783. Dessa är mer detaljerade och visar gator samt kvartersmark med enskilda tomter efter stadsbranden år 1690. Uddevalla har drabbats av omfattande bränder vid fyra tillfällen, år 1564, 1690, 1738 och 1806. Ytterligare bränder med mindre omfattning har ägt rum åtminstone 1644, 1859, 1860 och 1871. 1690 års brand ödelade de västra och södra delarna av staden, medan området kring kyrkan klarade sig. Bebyggelsen återuppbyggdes på samma plats enligt den tidigare stadsplanen, trots att statsmakten försökte införa ett modernt gatunät. Branden 1806 ödelade även den större delen av staden, undantaget ett fåtal hus i den östra delen. Därefter återbyggdes staden enligt en ny stadsplan, med samma gatunät som idag.

Arkeologi i området

Sammantaget ger de arkeologiska undersökningar som genomförts bilden av att Uddevalla vuxit fram från en etablering vid Kungstorget norr om Bäveån samt längs öst–västliga långgator. Den äldsta bebyggelsen antas ha varit belägen runt torget och Uddevalla kyrkan för att under loppet av 1500-talet expandera västerut. Från 1600-talet fortsätter expansionen åt öster samt söder om ån. Det finns kompletta stadsgårdar och stenlagda gator belagda från åtminstone 1600-talet.

Spår från rural gårdsbebyggelse före stadens grundande samt den ursprungliga stadshamnen är få och kännedomen är därmed fragmentarisk. Därtill är det okänt exakt var den medeltida kyrkan i Bäve socken var belägen. Ett antal lösfynd och arkeologiska iakttagelser ger sporadiska inblickar i tiden före och kring etableringen av stadsbebyggelsen.

Under kvarteret Rådhuset har odlingsspår och lämningar från blästbruk daterat till tidigt 1500-tal påträffats. Strax öster därom, i kvarteret Aminoff, har odling belagts under första delen av 1500-talet. Ett högmedeltida krus har påträffats i ett fyllnadslager från 1700-talet i kvarteret Banken. Två skärvor av äldre rödgods har därtill påträffats i anslutning till odaterade bebyggelselämningar strax väster om Uddevalla kyrka. Vid

Träbron och Hasselbacken har några fynd av keramik från 1500-talet gjorts (UM 2132). Även en botten från en kanna av stengods som dateras till 1400-talet hittades vid förundersökningen vid Kungstorgets norra del 2019 (Johansson 2019). I kvarteret Ascheberg har det konstaterats kulturpåverkad jord från 1200-talet, vilket möjligen kan utgöra spår efter äldre gårdar.

I kvarteret Aminoff finns den hittills äldsta kända bebyggelsen, ett stockvirkeshus som daterats till första hälften av 1500-talet. Något senare, kring mitten av århundradet, finns stadstomter, hus och gatubeläggning i kvarteret Hegardt. Vid början av 1600-talet finns bebyggelse bekräftad i flertalet av de kvarter som undersökts längs Kungsgatan, från Koch i väster till Aminoff och Kungstorget i öst. Under 1600-talets gång expanderar stadsbebyggelsen framför allt söder om Bäveån, i de kvarter som ligger närmast Träbron. Dock finns få spår av hus och tomtindelning. En förundersökning inom kvarteret Ascheberg har påvisat att den äldsta bebyggelsefasen där möjligen kan höra till 1500-talet.

Under 1700-talet tillkommer lämningar efter bebyggelse och odling inom kvarteren Kålgården, Bilde och Sundberg i norr, Hernhut och Krummedike i öster, samt Knape och Dagson i söder (till exempel Jonsson & Holmström 1984; Svedberg 2005; Ortman 2005, 2006:11; Öbrink 2011:24; Bergstrand 2013; Ytterberg 2014; Ytterberg & Peterson 2015; Ytterberg et al. 2021; Johansson 2024; Johansson i manus).

En undersökning genomfördes i den intilliggande fastigheten Åberg under 2021. Trots betydande sentida störningar kunde fem huvudsakliga faser observeras. I den äldsta fasen (1550–1600) kunde endast indirekta spår observeras men viss metallframställning bör ha skett i området. Därpå följer två faser (1600–1650 och 1650–1690) då ytan varit bebyggd, separerade av en brand. Efter stadsbranden 1690 inleds en odlingsfas som varar till 1806. Detta kunde ses i att ett odlingslager låg ovan brandlager och byggnadslämningar (Johansson manus).

Genomförande

Schaktningsövervakningen genomfördes mellan juni och oktober 2022 och en yta på cirka 355 kvadratmeter banades av till ett djup mellan tre och fyra meter. Arbetet skedde etappvis och vädret varierade därför en hel del, men för det mesta fortlöpte allt bra. Inmätningsprecisionen var över lag god men vissa svårigheter upplevdes i närheten av husväggar och på djupet i schaktet.

Fältdata hanterades genom Bohusläns museums dokumentationssystem SIFT, en kombinerad kontext- och genomförandedokumentation i online-miljö.

Resultat

Till följd av tidigare markarbeten bestod huvudparten av schaktet av fyllnadsmassor av grus och sand, vilka på grund, vilka på grund av befintliga ledningar sträckte sig ned till ett djup av 3–4 meter. Detta medförde att arkeologiska observationer kunde göras i framför allt schaktets profiler. I söder kunde inga bevarade kontexter noteras då schaktningsarbetet endast skedde i påförda massor. I den västra profilen påträffades en längre sträcka med flera flislager bevarade, däremot kunde inga byggnadslämningar eller fynd observeras i anslutning till dessa (figur 4). En rustbädd påträffades intill en befintlig VA-ledning på 1,5 meters djup men dess ålder är oklar då inget annat påträffades i närheten.

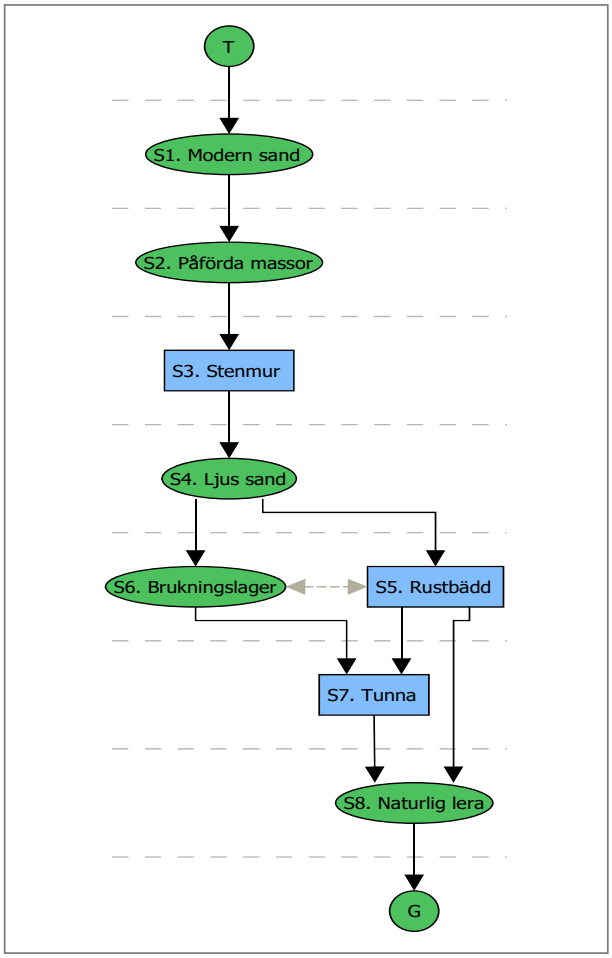

Figur 4. Matris över ytan för husgrunden. Se bilaga 5 för beskrivning stratigrafiska objekt.

Figur 5. Stenmur (s3), rustbädd (S5) och tunna (s7). Foto taget mot öst av Andreas Widerberg, Bohusläns museum.

Figur 6. Den påträffade tunnan (s7) efter rensning. Foto, Eirik Johansson, Bohusläns museum.

Figur 7a. Fortsättningen av husgrunden, väster om ingång till fastigheten Åberg 16. Foto taget mot öst av Eirik Johansson, Bohusläns museum.

Figur 7b. Fortsättningen av husgrunden, väster om ingång till fastigheten Åberg 16. Foto taget mot öst av Eirik Johansson, Bohusläns museum.

Figur 8. Platsen för makrofossilprov 2. Foto taget mot söder av Andreas Widerberg, Bohusläns museum.

Figur 9. Husgrunden (S3 och S5) samt tunnan (S7) med makrofossilprovernas position.

I den östra profilen, i höjd med södra änden av fastigheten Åberg 16, fanns på cirka 1,3 till 2 meters djup en stenkonstruktion (s3) och en rustbädd (s5) som förmodligen utgör en husgrund. Intill fanns en tunna (s7), som troligen grävts ned genom husgrunden. Dessvärre var den skadad av tidigare schaktningar och innehållet bestod därför enbart av påförd sand. Husgrunden var kapad itu av tidigare schaktningsarbeten in mot fastigheten Åberg 16. I anslutning till husgrunden kunde dock ett flislager, ett odlingslager (från vilket makrofossilprov 2 togs), samt ett möjligt brandlager iakttagas.

Vid rustbädden kunde ett mindre antal fynd noteras, bestående av bland annat stengods, glas och kritpipsskaft med ungefärlig datering till 1600–1700-tal. Även ett lårben (vänster) från får/get påträffades, vilken enligt bedömning av osteolog bör ha tillhört ett djur på 2–3 år (Ballard-Johansson, muntligen).

Två prover för makrofossil analyserades av Stefan Gustafsson på Arkeologikonsult AB. Prov 1 togs i brukningslagret (s6) som kopplades till rustbädden (s5). Provet kunde påvisa ett rikt växtmaterial med bland annat kärnor och bär från ätbara frukter, nötter och bär samt en hel del ogräsfrön. De förstnämnda inkluderade körsbär, krikon, äpple, hallon, björnbär och fikon (en importvara). Tillsammans med fynd av flugpuppor och maskkokonger tyder det på att provet innehöll latrin. Även en riklig förekomst av fiskben tyder på hushållsavfall eller latrin. Ogräsfröna inkluderade svinmålla, jordrök och brännässla. Det fanns arter som tyder på en fuktig miljö, framför allt blodrot och starr men också frö från nate (se bilaga 1).

Förekomst av bär och frukter i stadsmiljöer behöver inte nödvändigtvis betyda att dessa odlats på platsen. Det är möjligt att dessa endast konsumerats i staden men det är troligt att viss odling även skett på olika stadstomter.

Förekomst av krikon har i Uddevalla även noterats i 1500-talskontext vid Hasselbacken (Wiking Leino 2021:131; Johansson manus). Den betydande förekomsten av ogräsfrön kan bero på att dessa arter är goda fröspridare men det är också tänkbart att vissa arter tolererats eller avsiktligt odlats. Exempelvis mållor är ätliga och behöver nödvändigtvis inte ha betraktats som ogräs (Wiking Leino 2021:153f). Förekomsten av blodrot, starr och nate kan möjligen härledas till att platsen regelbundet hamnat under vatten i samband med att Bäveån svämmats över. Det är också tänkbart exempelvis starr har hamnat på platsen i samband med slåtter.

Prov 2 togs från vad som tolkades som ett brukningseller odlingslager, vilket på stratigrafiska grunder bör ha varit äldre än husgrunden (figur 9). På grund av tidigare schaktningsarbeten gick det dock inte att tydligt koppla lagret till denna. Analysen kunde främst påvisa fragmenterade kolbitar från ask, björk, ek och tall. Därutöver förekom ett starkt nedbrutet organiskt material som möjligen utgjorts av torv eller tång (se bilaga 1).

Enligt de historiska stadsplanerna bör husgrunden härröra från slutet av 1600-talet eller det tidiga 1700-talet, då ytan endast är bebyggd vid 1696 års stadsplan (bilaga 2). Enligt 1750 och 1783 års stadsplaner är området i stället odlings- eller ängsmark (bilaga 3 och 4). Husgrunden bör ha hört till en byggnad på antingen tomt 36 eller 37. Vid tiden för 1696 års stadsplan ägdes tomt 36 av en Carl Olsson och 37 av en Hans Olofsson (N128-1:3). Sammantaget bedöms husgrunden härröra från 1700-talets första hälft.

Kommentar

Dokumentationsmaterial från fältarbetet är samlat i geodatabas och GIS-underlag kan beställas från Bohusläns museums arkiv, liksom den fotodokumentation som upprättats.

Schaktningsövervakningen har påvisat att goda resultat finns att få vi dessa undersökningar, även om recenta ingrepp har gjorts på ytorna till exempel i form av kabelschakt och andra nedgrävningar.

Fornlämningsskydd kvarligger och planerade ytterligare ingrepp i området ska därför alltid samrådas med Länsstyrelsen Västra Götalands län.

Referenser

Litteratur

Bergstrand, T. 2013. *Tryckbankar i Bäveån*. Marinarkeologisk förundersökning av del av RAÄ 191:1. Stadskärnan 1 :261, Uddevalla socken, Uddevalla kommun. Bohusläns museum Rapport 2013:16. Uddevalla.

Brycker, A. 1976. *Om tillkomsten av staden Uddevalla samt brottstycken av dess historia före slutet av 1500-talet*. Studie 1965–70. Bohusläns hembygdsförbunds årsskrift 1976:45–72.

Brycker, A. 1977. *Om tillkomsten av staden Uddevalla samt brottstycken av dess historia föreslutet av 1500-talet*. II. Studie 1965–70. Bohusläns hembygdsförbunds årsskrift 1977:47–74.

Brycker, A. 1978. *Om tillkomsten av staden Uddevalla samt brottstycken av dess historia före slutet av 1500-talet*. III. Studie 1965–70. Bohusläns hembygdsförbunds årsskrift 1978:41–75.

Hasselmo, M. 1980. *Uddevalla. Medeltidsstaden 23*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer Rapport. Stockholm.

Hellman, A. 1967. *Gället kring Bäveån. 800 års kyrkohistoria*. Uddevalla Pastorat. Uddevalla.

Hörman, E. 1926. *Uddevallas uppkomst, första läge och flyttning*. Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift:1–34.

Johansson, E. 2024. *Kvarteret Åberg 16*. Arkeologisk undersökning. L1967:8421, Stadskärnan 1:173. Uddevalla kommun. Bohusläns museum Rapport 2024:13.

Johansson, E. 2023. *Förundersökning vid Trappan. Två schakt vid Hasselbacken*. Arkeologisk förundersökning, L1967:8421 (Uddevalla 191:1), Stadskärnan 1:173, Uddevalla socken och kommun. Bohusläns museum. Rapport 2023:16.

Johansson, E. 2019. *Kungstorget. Torget över tid*. Arkeologisk förundersökning. Uddevalla 191:1 (L1967:8421), Stadskärnan 1:173 Uddevalla socken och kommun. Bohusläns museum. Rapport 2019:26. Uddevalla.

Jonsson, L. & Holmström, M. 1984. *Nyare tids arkeologi i Uddevalla*. Provundersökning av eftermedeltida lämningar. Kvarteret Banken m.fl., Uddevalla stad, Bohuslän. Arkeologisk undersökning 1983. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer, Rapport UV 1984:15. Stockholm.

Kristiansson, S. 1951. *Uddevalla stads historia I. Fram till år 1700*. Barneviks tryckeri. Uddevalla.

Lindstam, C. S. 1966. *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. XII. Ortnamnen i Lane härad. 1. Bäve och Lane-Ryrs socknar samt Uddevalla stad*. Institutet för ortnamns och dialektforskning i Göteborg, Göteborg.

Nielsen, Y. 1885. *Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og reiseoptegnelser 1574–1597*. Udgivne efter offentlig foranstaltning ved Dr. Yngvar Nielsen. A. W. Brøggers Bogtrykkeri. Kristiania.

Ortman, O. 2005. *Hasselbacken*. Arkeologisk förundersökning, Hasselbacken, Uddevalla 191, Uddevalla socken och stad, Bohuslän. Bohusläns museum Rapport 2005:76, Uddevalla.

Ortman, O. 2006. *Kvarteret Rådhuset*. Antikvarisk kontroll. RAÄ 191, Uddevalla socken och kommun. Bohusläns museum Rapport 2006:50. Uddevalla.

Svedberg, V. 2005. *Arkeologiska undersökningar i Uddevalla stad. Arkeologiska undersökningar under åren 1987–1992 utefter Kungsgatan i Uddevalla Bohuslän Uddevalla stad, kvarteren Aminoff, Hegardt och Åberg m.fl*. RAÄ 191. Arkeologiska schaktkontroller, förundersökningar och undersökningar. Riksantikvarieämbetet UV Väst Rapport 2005:11. Mölndal.

Wiking Leino, M. 2021. *Trädgårdens kulturväxter fram till år 1800*. I: Andréasson Sjögren, A., Heimdahl, J. & Wiking Leino, M. (red.). *Svensk trädgårdshistoria: Förhistoria och medeltid*.Kungliga Vitterhetsakademin. Stockholm.

Ytterberg, N. 2014. *Lämningar från 1700-tal i centrala Uddevalla*. Arkeologiska förundersökningar. Uddevalla 191:1, Stadskärnan 1:222, Strömberget 6 m.fl., Uddevalla socken och kommun. Bohusläns museum Rapport 2014:28. Uddevalla.

Ytterberg, N. & Peterson, J. 2015. *Kvarteret Bilde 2. Bebyggelse och odling från 1700- och 1800-talen. Arkeologi i Uddevalla stad 2*. Arkeologisk för- och slutundersökning. Uddevalla 191:1, Kvarteret Bilde 2, Uddevalla socken och kommun. Bohusläns museum Rapport 2015:27. Uddevalla.

Ytterberg, N., Lennblad, A., Bergstrand, T., Forsblom Ljungdahl, V. & Johansson, E. 2021. *Spår av det äldsta Uddevalla i Hasselbacken Arkeologiska undersökningar 2014–2015*. Arkeologi i Uddevalla stad 5. Arkeologiska för- och slutundersökningar Uddevalla 191:1, Stadskärnan 1:173, Uddevalla stad. Bohusläns museum Rapport 2021:30. Uddevalla.

Öbrink, M. 2011. *Änkefru Strandbergs tomt. Lämningar från medeltid till nutid.* Arkeologisk förundersökning. Uddevalla 191:1, Kv. Von Ascheberg 5, Uddevalla socken, Uddevalla kommun. Bohusläns museum Rapport 2011:14. Uddevalla.

Otryckta källor

Ballard-Johansson, M. 2023. Muntligen

Johansson, E. Manus. Arkeologisk undersökning i Hasselbacken perioden maj 2018 till juni 2018. Stadskärnan 1:173, Uddevalla socken och kommun. Bohusläns museum

Övriga källor

Bohusläns museum arkiv

Kulturmiljöregistret (KMR). Riksantikvarieämbetet

Kartor

Stadsplan 1696. Geometrisk avmätning. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:3

Stadsplan 1750. Grundritning över staden. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:4

Stadsplan 1783. Geometrisk avmätning. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:8

Tekniska och administrativa uppgifter

Projektnamn: Kålgårdsbergsgatan SCH
Rapportnummer: 2024:30
Länsstyrelsen dnr: 431-22844-2022
Bohusläns museum dnr: 22/0215
Bohusläns museum pnr: PA21077
Fornlämningsnr: L1967:8421 (stadslager)
Uppdragsnummer (KMR): 202200726

Län: Västra Götalands län
Kommun: Uddevalla
Socken: Uddevalla
Fastighet: Stadskärnan 1:173

Ek. karta: 8b5e
Läge: X 6471668, Y 320688
Meter över havet: 1–3,5
Koordinatsystem: Sweref 99 TM
Höjdsystem: RH2000

Uppdragsgivare: Uddevalla Vatten AB
Ansvarig institution: Bohusläns museum
Projektledare: Andreas Widerberg
Projektgrupp: Eirik Johansson, Mattias Frisk, Edgar Wróblewski, Mary Ballard-Johansson
Underkonsult: Stefan Gustafsson (Arkeologikonsult)

Fältarbetstid: 2022-06-07—2022-10-07
Undersökt yta: Cirka 355 m²

Arkiv: Bohusläns museums arkiv
Fynd: Inga fynd omhändertogs

Bilagor

Bilaga 1. Arkeobotanisk analys av jordprover från Uddevalla. Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult

Bilaga 2. Stadsplan 1696. Geometrisk avmätning. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:3

Bilaga 3. Stadsplan 1750. Grundritning över staden. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:4

Bilaga 4. Stadsplan 1783. Geometrisk avmätning. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:8

Bilaga 5. Beskrivning stratigrafiska objekt/ matrisutläsning

Bilaga 1. Arkeobotanisk analys av jordprover från Uddevalla. Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult

Arkeobotanisk analys av jordprover från Uddevalla

Beställare: Bohusläns museum
Analys: Stefan Gustafsson 2023

Inledning

På uppdrag av Bohusläns museum har Arkeologikonsult utfört en arkeobotanisk analys av makrofossilprover från en undersökning i Uddevalla nära Bäveån. Den arkeobotaniska analysen omfattade två prover.

Metod

Proverna har våtsiktats av Arkeologikonsult och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 millimeter. Växtmaterialet undersöktes i vått tillstånd under mikroskop med en förstoring av 4 till 600 gånger. Artbestämning gjordes med hjälp av referenslitteratur och referenssamling (Berggren 1969 och 1981; Jacomet 2006; Schweingruber 1978 och 1990, Mork 1946, www.woodanatomy.ch).

Prov ett innehöll ett rikt växtmaterial från lite olika platser. Dels innehöll provet kärnor och bär från ätbara frukter, nötter och bär. Dessa tillsammans med fynd av flugpuppor och insektsrester insekter tyder på att provet innehöll latrin. Även fyndet av mossa kan ha samma härkomst.

Körsbär, krikon, äpple, hallon, björnbär och fikon har stått på menyn. Det senare en importvara.

Provet innehöll även gott om ogräsfrön som kan ha växt på platsen, bland annat svinmålla, dån, jordrök och brännässla. Blodrot och starr tyder på en fuktig miljö och frö från nate för tankarna till strandkanten utmed ett vattendrag.

Provet innehöll även gott om små fiskben som kan tolkas som hushållsavfall eller latrin.

Hugg - och täljspån från gran tillsammans med granbarr hittades också i provet och utgör en vanlig fyndkategori i rustbäddar.

I prov 2 hittades endast små fragmenterade kolbitar från ask, björk, ek och tall. I övrigt innehöll provet ett obestämt organiskt material. Det var starkt nedbrutet och kan vara någon form av torv eller möjligtvis tång. Provets karaktär kan beskrivas som smuligt odlingsjord. Kolets höga fragmenteringsgrad kan tyda på att jorden har bearbetats mekaniskt på något vis.

Figur 1. Kärnor, frön och ben från prov 1.

Bilaga 2. Stadsplan 1696. Geometrisk avmätning. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:3

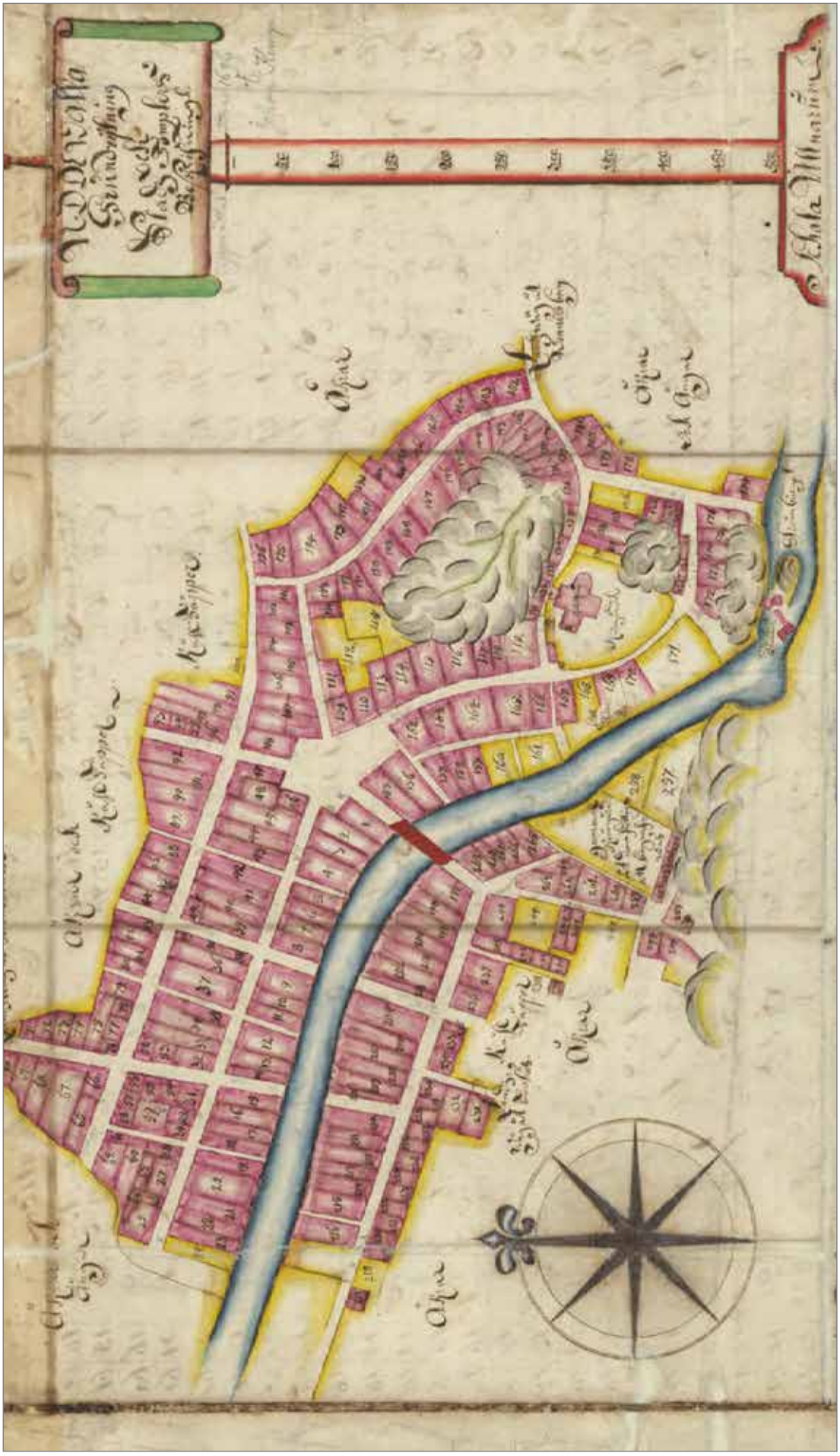

Bilaga 3. Stadsplan 1750. Grundritning över staden. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:4

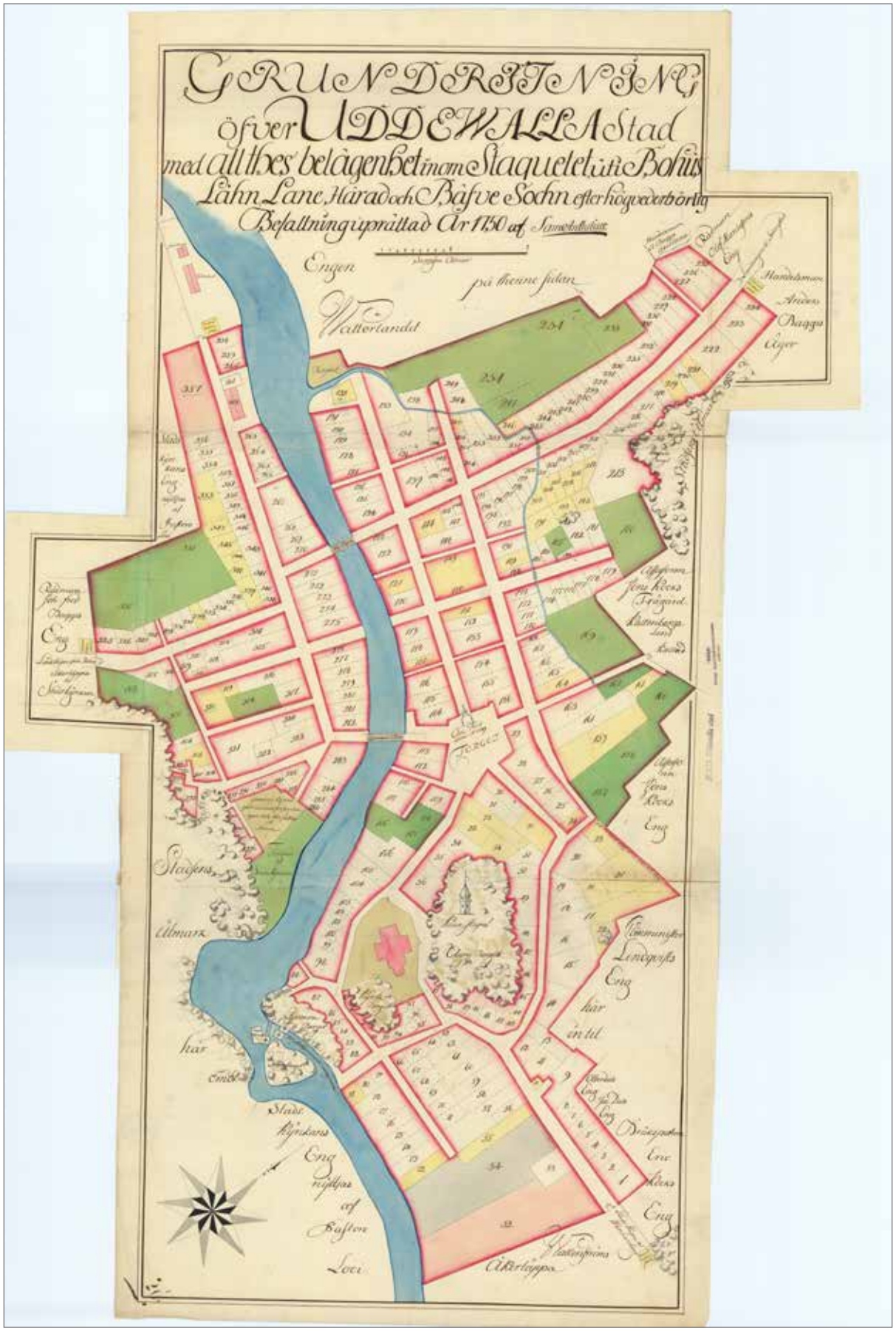

Bilaga 4. Stadsplan 1783. Geometrisk avmätning. Lantmäteristyrelsens arkiv. N128-1:8

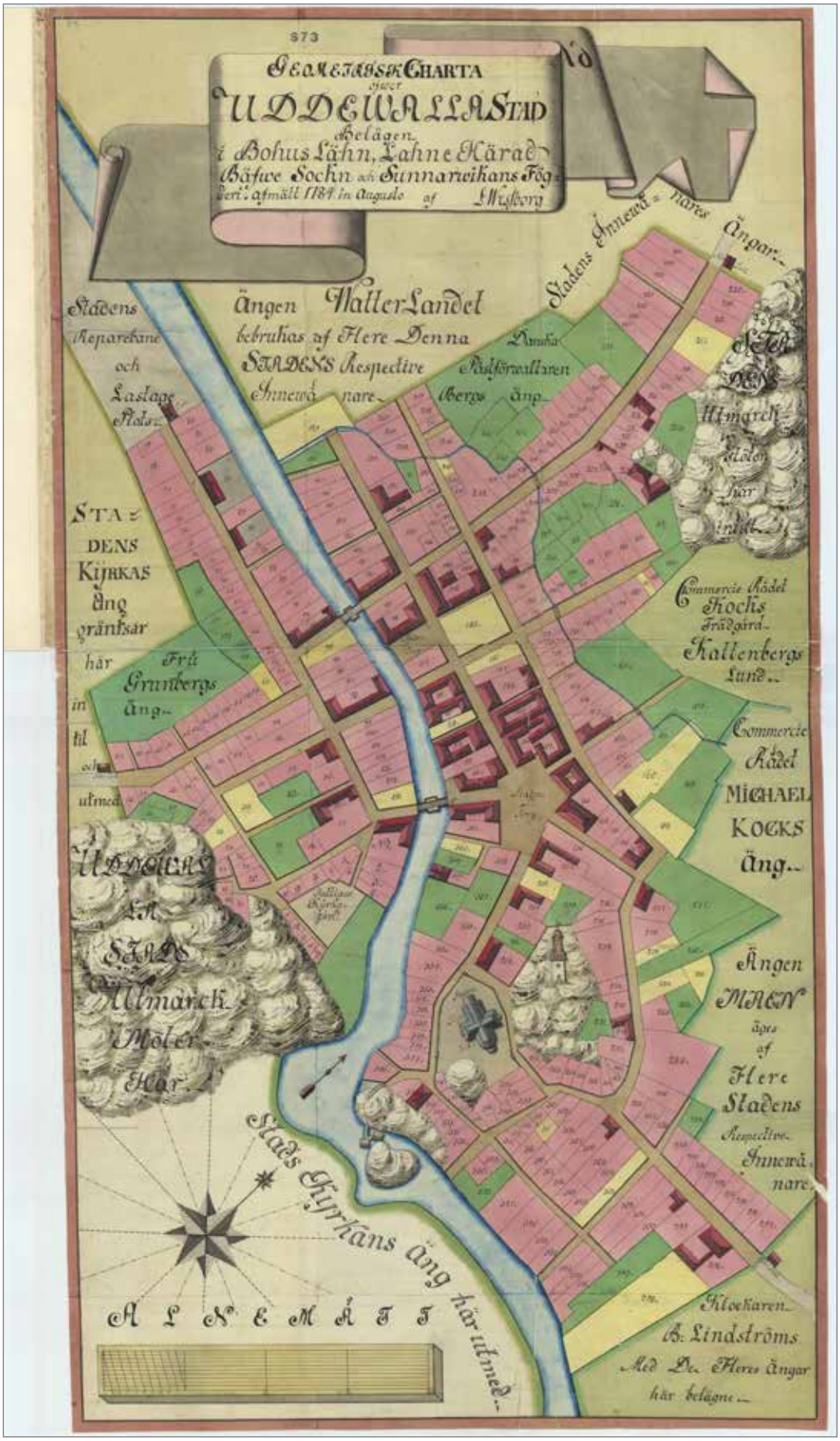

Bilaga 5. Beskrivning stratigrafiska objekt/matrisutläsning

Stratigrafiskt objekt	Tolkning	Lager	Fyllning	Nedgrävning	Träkonstruktion	Stolpe/stör	Stenkonstruktion	Primärt avsatt	Sekundärt påförd	Tertiärt påförd	Sammansättning/ struktur	Innehåll/ material	Packnings-grad
S1	Modernt fyllnadslager	1						1			Hetrogen sand	Sand	Lucker
S2	Fyllnadslager (påfört)	1							1		Heterogen, med horisont	Grov grus, fingrus	Lätt att dela
S3	Stenmur						1	1			Kallmur.	Sten	
S4	Sättsand	1						1			Homogen gulbrun sand	Sand	Luckert
S5	Rustbädd				1			1			Murket trä.	Trä	Murket
S6	Brukningslager	1						1			Heterogent	Flis, humös jord.	Lucker
S7	Tunna				1				1		Trasig tunna.	Trä.	Murket
S8	Naturlig lera (steril)										Homogent	Lera	Svårt att dela

Utsträckning	Tjocklek (m)	Längd (m)	Bredd (m)	Material	Överliggande	Underliggande	Tegelkross	Träflis	Aska	Sot	Djurben	Stengods	Kritpipor	Fönsterglas	Anmärkning
	0,6			Sand/grus	T	S2									Modernt lager av sand/grus.
	0,7			Humös jord/flis	S1	S3	•	••	•	•					Påförda massor 0,6 - 0,7 m. Innehållande tegel, kol, sot, sand humös jord och flis
N-S	0,16x0,22 -0,22x47			Obearbetad marksten	S2	S4									Rest av stenmur. Ett flertal större stenar förekommer löst spridda i S2 som med stor säkerhet hört till stenmuren. Muren på rustbädden har varit kallmurad och bestående av obearbetad sten.
N-S	0,04			Ljus sättsand	S3	S5,S6									Tunt lager av ljus sand under stenar. 0,04 m.
N-S	0,03	0,55-1,34		Trä	S4	S7									Rustbädd bestående av fleraplankor i olika längder, 0,55 - 1,34 m. Murket trä.
	0,03-0,07			Humöst	S4	S7					•	•	•	•	Tunt lager av brukning, detta lager innehåller humös jord och innehöll en skärva stengods, grönt fönstergas, 2 skaft till kritpipa och ett ben från får.
	0,02	0,49	0,38	Trä	S5, S6	S8									Nedgrävd tunna, 49 cm hög och 38 cm i diameter. Klyvd på mitten av äldre nedgrävning. Fylld med sand.
					S5, S6										Naturlig lera, ljusblå.